
DE BEKEN

PROJECT
BIJ HET GEDICHT
VAN
FRED VAN DE VEN

door
Yvonne Eikenaar

GESCHIEDENIS MAAK JE ZELF

Geschiedenis lijkt heel ver weg.

Een verzameling verhalen over vroeger.

Maar eigenlijk klopt dat niet.

Geschiedenis begint bij jezelf.

Bij wie je bent, wat je beleeft hebt en waar je vandaan komt.

Geschiedenis begint bij je eigen voordeur en op de hoek van de straat.

Sommige straten in Hengelo zijn al heel oud.

Denk maar eens, hoeveel mensen door diezelfde straat hebben gewandeld.

Al die mensen hebben een eigen verhaal te vertellen.

Het is heel spannend om een deel van de geschiedenis van morgen te zijn.

PROJECT

Dit project is een reis door de tijd.

Een reis gezien vanuit het gedicht

De Beken van Fred van de Ven.

Je leert iets; over het gedicht, over

Hengelo, maar ook over hoe je op

ideeën komt en hoe inspiratie werkt.

Inspiratie kronkelt net als een beek

naar alle kanten.

Het project begint met het gedicht.

Bij elk couplet wordt uitgelegd waar
het couplet over gaat.

Je vindt er ook allerlei opdrachten .

We beginnen onze reis naast de stuw
aan de Heemafstraat.

Ga je mee verdwalen?

Ik weet de weg!

VERTELLEN MET OF ZONDER WOORDEN

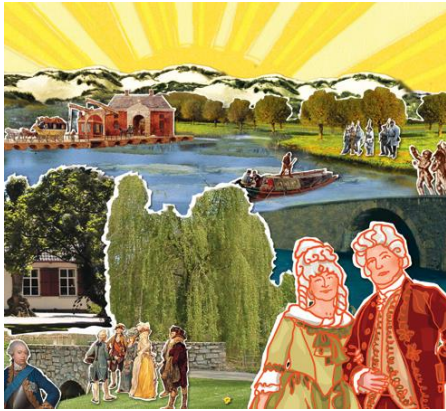
Geschiedenis begint bij jezelf.

Maak een collage over jouw eigen geschiedenis.

(Een collage is een vel papier waar op plaatjes of foto's geplakt zijn.)

Je kunt iets vertellen met en zonder woorden.

Je mag zelf kiezen hoe.

- ❖ Hoe ziet jouw geschiedenis eruit?
- ❖ Waar ben jij geboren?
- ❖ Heb je altijd al in Hengelo gewoond?
- ❖ Hoe zag de buurt waar jij geboren bent eruit?

Maak een collage over jouw eigen geschiedenis.

Je hebt nodig:

- Een groot vel papier
- Foto's
- Tijdschriften
- Plakstift
- Een schaar
- Stiften of kleurpotloden.

Alles wat iets over jou vertelt kun je gebruiken:

- Een babyfoto
 - Iets over je hobby's
 - Je lievelingsdier of huisdier
 - Een tekening van je familie
 - Hoe de straat waar je geboren bent eruitziet.
-
- ❖ Knip de plaatjes uit
 - ❖ Leg ze op het grote vel papier
 - ❖ Schuif net zolang tot het er mooi uitziet.
 - ❖ Plak ze dan vast met de plakstift.

Zoek je oude foto's?

Op www.topotijdreis.nl en www.historypin.org kun je zien hoe de buurt waar je nu woont er vroeger uitzag.

De Beken.

*Wie reisde in vergangen tijd door deze Twentse streken
die trok van de ene droge plek
naar de andere droge plek
en waadde soms door beken.*

*Men bouwde hier een brug en weg die comfortabel bleken
en ook een huis met een kapel
dat huis werd als een citadel
verdedigd door de beken.*

*En de bevolking groeide aan, van ver hier neergestreken
zo werd er dus een dorp gesticht
en de bewoners wasten zich
en plasten in de beken.*

*Ook vestigde zich industrie, die lei haar goed te bleken
en kleurde het en spoelde het
en de machines koelden met
het water van de beken.*

*Bij de ontwikkeling van de stad werd met wat pennenstreken
de loop verlegd voor meer gemak
maar als de hemel openbrak
dan weerden zich de beken.*

*En als de resten van de stad in het laatste licht verbleken
want al wat is dat gaat teloor
ja, zelfs dan nog stromen zij door
de beken, de beken.*

-- fr@sn --

© Fred van de Ven,
3 juni 2008.

THEATERTECHNICUS

Wie was Fred van de Ven eigenlijk?

Fred van de Ven leefde van
14 april 1949 tot 24 maart 2020.
Fred werkte eerst in theater
Concordia in Enschede.

Daar zorgde hij voor het licht en
het geluid op het toneel.
Om belichting bij een voorstelling
te maken moet je niet alleen
technisch zijn, maar ook goed
kunnen kijken, kleuren kunnen
mengen en veel fantasie hebben.
Een theatertechicus kan toveren
met licht en maakt elke
voorstelling altijd net een beetje
mooier.

STADSDICHTER

In 2008 werd Fred de eerste stadsdichter van Hengelo.
Fred haalde de ideeën voor zijn gedichten uit zijn eigen geschiedenis.

Alles wat hij had gezien of meegemaakt kon terechtkomen in een gedicht.

Dat noem je met een moeilijk woord inspiratiebron.

Fred schreef vaak gedichten met een melodie in zijn hoofd.

Zijn gedichten kun je niet alleen lezen, maar vaak ook zingen.

Fred schreef in het Nederlands en in het Twents.

Het Twents had hij niet thuis geleerd maar op straat van zijn vrienden en burens.

Fred vond het heel leuk om te bouwen met woorden en taalgrapjes te maken.

Dat kun je zien aan de manier waarop hij zijn gedicht ondertekende.

- fr@sn -

Hier staat eigenlijk 'Fred z'n'.

Daarmee bedoelt hij 'van Fred'.

Zo laat hij met één woord zien dat het *zijn* gedicht is.

Op Spotify kun je
Fred zijn eigen
gedichten en
gedichten van
Willem Wilmink
horen zingen!

TAG

- ❖ Bedenk voor jezelf een speciaal woord waarmee je laat zien dat iets van jou is!
- ❖ Teken het woord in mooie letters of zoals ze dat op straat doen met graffiti-letters.

BOUWEN MET WOORDEN

Je hebt nodig:

- Stroken stevig papier
- Tijdschriften
- Schaar
- Plakstift.

Dit ga je doen:

- ❖ Knip zinnen uit een tijdschrift.
- ❖ Knip alle woorden los van elkaar.
- ❖ Plak elk woord op een eigen kaartje.
- ❖ Hussel de kaartjes door elkaar.
- ❖ Leg de kaartjes in een nieuwe volgorde.
- ❖ Bouw je eigen zinnen.
- ❖ Maak van die zinnen een nieuw verhaal of gedicht.

DE BEKEN

In juni 2008 schreef Fred een gedicht over de beken voor het project Hengel'eau.

Hengelo is hier raar geschreven!

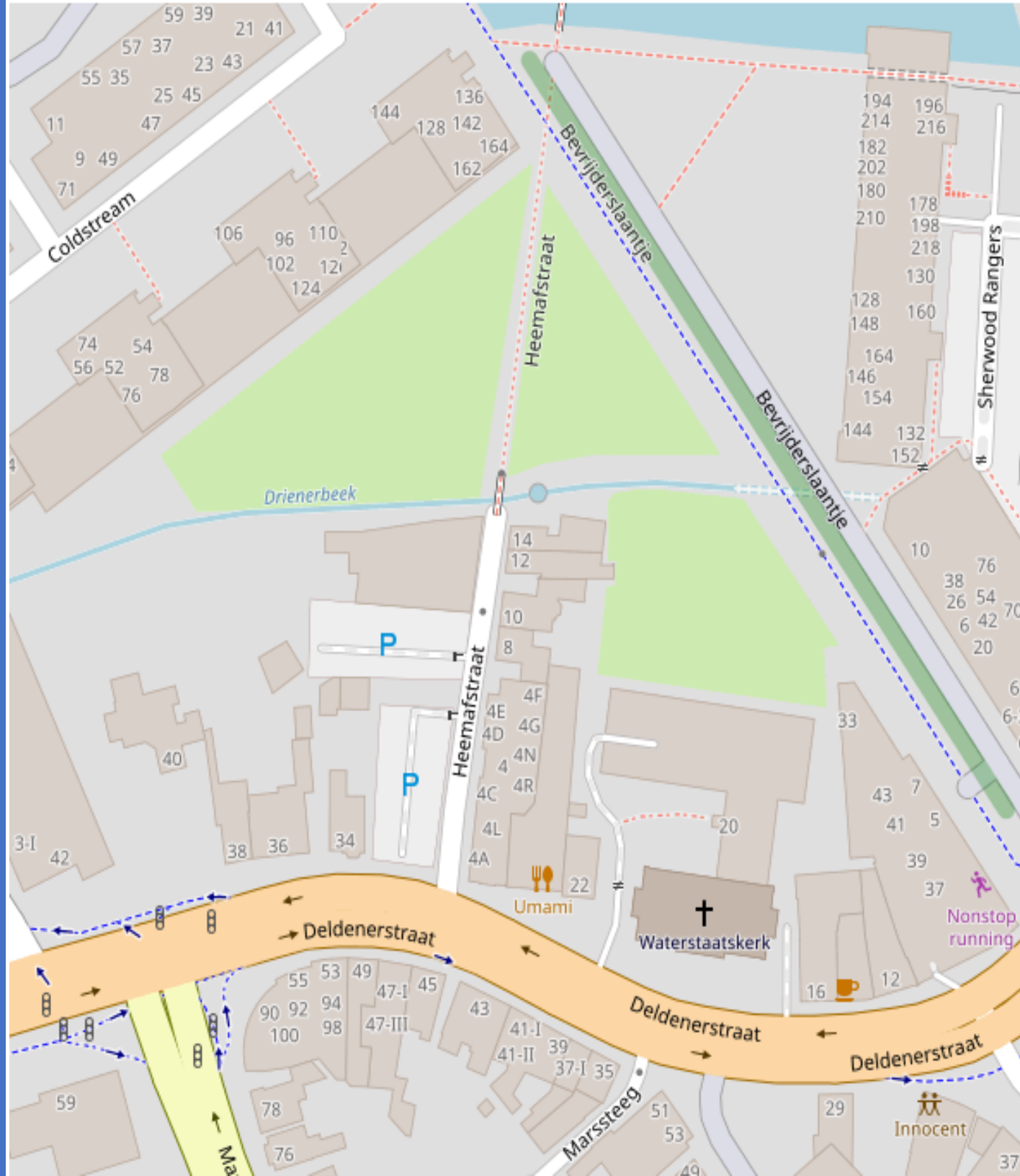
In het woord zijn de plaatsnaam

Hengelo en het Franse woord

l'eau (dat betekent water) aan elkaar geplakt.

Het knappe van het gedicht is dat het heel in het kort vertelt hoe belangrijk het water van de beken is in de geschiedenis van Hengelo.

Dit gedicht begint in het gebied dat nu Thiemsland heet.

REIZEN

*Wie reisde in vergangen tijd door deze Twentse streken
die trok van de ene droge plek
naar de andere droge plek
en waadde soms door beken.*

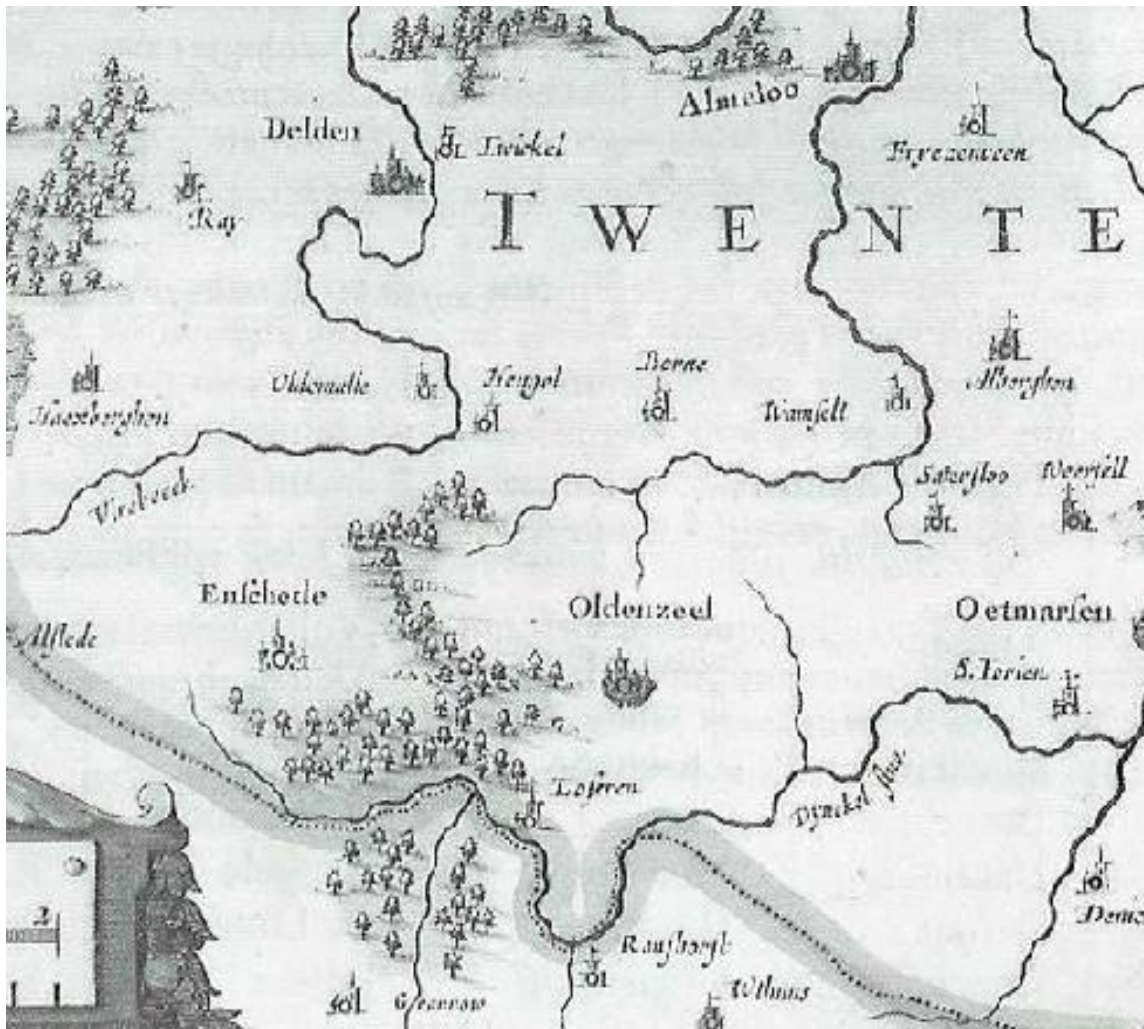
Het gedicht begint in de tijd dat Hengelo nog niet bestond.
Twente was vroeger een moerasachtig gebied.
Sinds de oertijd stromen er beken door Twente.
In de loop van de tijd hebben ze wat gemeanderd.
Daardoor verschoven ze soms een beetje in het landschap.
Als je van de ene plek naar de andere plek wilde reizen deed je dat
in die tijd lopend.
Kwam je bij een beek dan zocht je naar droge plekken of plekken
waar het water niet zo hoog stond om over te kunnen steken.
Dat noem je met een moeilijk woord een doorwaadbare plaats.

Nu liggen in sommige beken stapstenen om naar de overkant te
lopen.
Bijvoorbeeld in de Elsbeek in Groot Driene.

MEANDEREN

- ❖ Hoeveel beken in Hengelo ken jij eigenlijk?
- ❖ Loopt er een beek door de wijk waar jij woont?
- ❖ Wat betekent meanderen?
- ❖ Zoek op Topotijdreis de oudste kaart van Hengelo die je kunt vinden.

Een beek stroomt nooit in een rechte lijn maar kronkelt door het landschap.

Ze noemen dat ook wel meanderen.

Blaas je eigen meanderende beek!

Je hebt nodig:

- ecoline
- een tafelkleed en een schort
- een rietje
- een pipet (bijvoorbeeld uit een flesje v.d. neusdruppels)
- een vel stevig papier.

Dit ga je doen:

- ❖ Laat een druppel ecoline op papier vallen.
- ❖ Blaas er voorzichtig met een rietje tegenaan.
- ❖ Blaas je eigen meanderende beek.
- ❖ (Pas op: niet op de tafel of op je kleren blazen!)
- ❖ Bekijk hoe de oude kaart eruitziet.
- ❖ Teken als de inkt droog is je eigen landkaart met zelfbedachte dorpen.

HUYS HENGELO

*Men bouwde hier een brug en weg
die comfortabel bleken
en ook een huis met een kapel
dat huis werd als een citadel
verdedigd door de beken.*

Heel lang geleden waren er geen hotels.

Als reiziger moest je onderweg overnachten in een hooiberg of in een schuur. Later kwamen er uitspanningen waar koetsiers de paarden die moe waren van de reis konden omwisselen voor uitgeruste paarden, en herbergen waar je kon logeren.

In de 13^e eeuw woonden de bewoners van Twente in kleine hutjes of boerderijtjes. Drie eeuwen later werd er, op wat nu Thiemsland heet, een stevig huis met een grote graanzolder gebouwd. (Dat noemen ze ook wel een havezate.)

Ze noemden het huis: Huys Hengelo.

Het Huys Hengelo stond bij de plek waar de Drienerbeek, de Elsbeek en de Berflobeek samenkomen.

In de jaren erna werd het huis groter gemaakt en werd er een gracht omheen gegraven. De grachten rond de havezate waren wel tien meter breed. Het Huys Hengelo had zelfs dubbele grachten. De buitenste gracht was een vierkant van zeker tweehonderd bij tweehonderd meter.

Om een idee te geven: waar ooit de buitenste grachten lagen, rijden nu auto's over de Bornsestraat.

Het huis kreeg een eigen poort en eigen kapel!

In 1530 werd Frederik van Twickelo de eigenaar van het Huys Hengelo en een aantal boerderijen. Als je de eigenaar van een havezate was mocht je belasting vragen en meebeslissen in het regionale bestuur.

Vanaf 1530 gaan steeds meer mensen in de buurt van het Huys wonen. Hengelo begint te groeien en wordt een echt dorp.

Weet je trouwens dat Hengelo nu nog steeds een dorp is ?

Hoe groot Hengelo ook is, het heeft nooit stadsrechten gekregen.

Weet je ook dat de beken zo belangrijk zijn dat ze op het wapen van Hengelo staan?

(De streep in het midden van het wapen is de beek.)

Het Huys Hengelo werd in 1821 afgebroken.

In de Pastoriestraat kun je nog steeds oude dorpsboerderijen en vakwerkhuisen uit die tijd bekijken.

In het Museum Hengelo aan de Beekstraat kunnen ze je nog veel meer vertellen over de geschiedenis van Hengelo.

In het park van Thiemsbrug hebben ze bij opgravingen de resten van Huys Hengelo gevonden.

Watereiland is een soort plattegrond van het Huys Hengelo. Jeroen Hoogstraten laat met zijn kunstwerk zien hoe groot het ongeveer was. Het eiland stroomt een paar keer per dag vol water uit de beek.

Weet je dat Jeroen Hoogstraten ook heel bijzondere knikkerbanen maakt?

Jeroen noemt zichzelf een knikkergek!

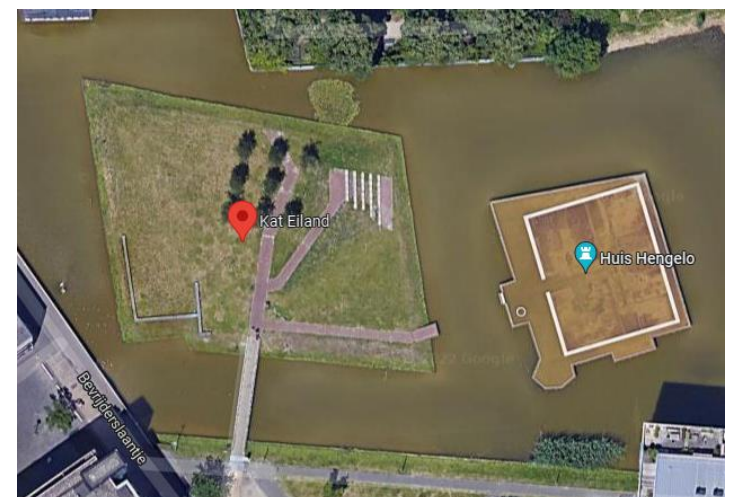
Knikers kunnen ook meanderen!

Kijk maar eens op: www.jeroenhoogstraten.nl

Museum Hengelo heeft stenen van het Huys Hengelo bewaard.

Net als bij het Huys Hengelo zit de nieuwe poort op slot. Je kunt niet zomaar over de loopbrug naar het eiland en om het Watereiland ligt een gracht.

TOEGANGSPOORT

De poort van Huys Hengelo bestaat nog wel.

Hij is gemaakt van zandsteen.

In de ronde boog van de poort zijn jagers, honden en wilde dieren te zien.

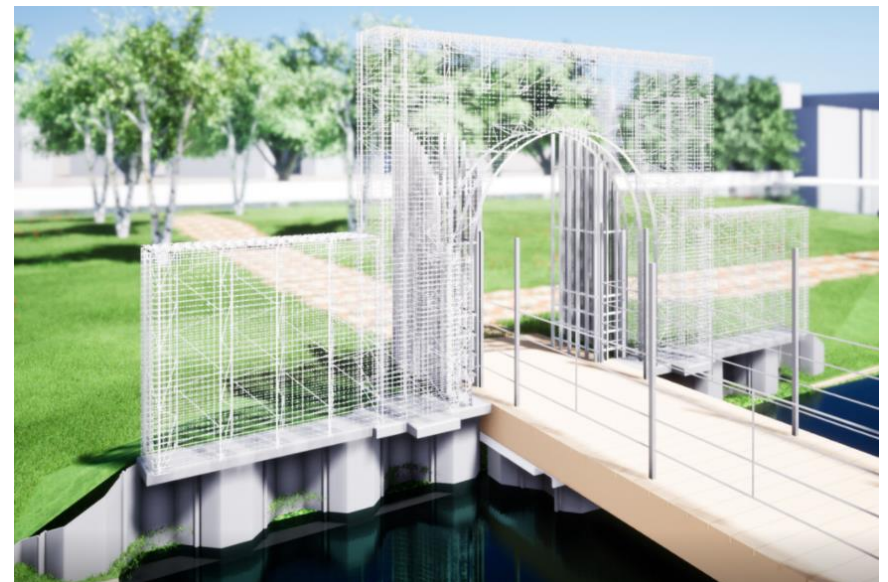
Toen Huys Hengelo werd afgebroken is de poort verkocht aan de eigenaars van herberg de Klomp in Enschede.

Nadat de herberg bij de grote stadsbrand in 1862 is afgebrand, werd de poort verkocht aan meneer Van Heek. Die liet hem in 1902 als toegangspoort op zijn landgoed Het Stroot in Tweekelo neerzetten.

Hengelo heeft geprobeerd de poort terug te krijgen, maar meneer Enklaar, de bewoner van Het Stroot, wil hem niet kwijt.

Sinds kort staat er een andere poort op Thiemsland.

Deze poort is gemaakt van gaas.

Bedenk een poort voor Huys Hengelo

Als jij een kunstenaar zou zijn, wat voor poort zou jij maken op de plek waar Huys Hengelo heeft gestaan?

Kun je die poort tekenen?

Als het een poort is die over het Hengelo van nu gaat, wat zou er dan op moeten staan?

HAVEZATE

Omdat pas in 1826 de eerste foto werd gemaakt, weet niemand precies hoe het Huys Hengelo eruit heeft gezien. Er zijn wel tekeningen en schilderijen, maar die zijn steeds een beetje anders.

Bouw je eigen Havezate.

- ❖ Dat kan met allerlei materialen: papier, karton, blokken, klei, lego.
- ❖ Maak op een grote tafel van alle Havezates één dorp.
- ❖ Naast wie wil je graag wonen?
- ❖ Heb je een gracht om jouw huis?
- ❖ Hoeveel grond wil je om je huis?
- ❖ Zit er een poort voor jouw terrein?
- ❖ Maak samen straten, gras en struiken zodat het net een echt dorp lijkt.
- ❖ Fotografeer het dorp.

Tip:

Neem als je gaat bouwen een legopoppetje.

Dat legopoppetje moet door de deur kunnen.

Zo kun je makkelijker bedenken hoe hoog het huis moet worden.

BEEK OM IN TE WASSEN EN TE PLASSEN

*En de bevolking groeide aan,
van ver hier neergestreken
zo werd er dus een dorp gesticht
en de bewoners wasten zich
en plasten in de beken.*

Toen er nog geen waterleiding was, zorgde de beek voor drinkwater, badwater en water om je kleren in te wassen.

Jarenlang was de beek een soort riool.

De bewoners gooiden hun afval in het water.

Vooraf wanneer de vuilnisman niet langskwam, kon je het water bijna niet meer zien.

Langs de beekoever lag van alles: fietswielen, stoelen, kinderwagens, dozen, koekjesblikken en kinderspeelgoed.

Daarom wilden de bewoners in die tijd die vieze, lelijke, stinkbeek liever niet meer zien.

Sommige beken zijn verstopt achter hekken, heggen, betonplaten en schuren of onder de grond weggestopt.

Ze noemen dat ook wel overkluizen.

Sinds 2018 zijn de gemeente Hengelo en het waterschap Vechtstromen bezig de beken weer schoon en zichtbaar te maken.

Als je door Hengelo rijdt zie je soms blauwe golfjes op de straat staan.

Dat betekent dat de beek daar onder de straat door stroomt.

BONTWEVERIJ

*Ook vestigde zich industrie, die
lei haar goed te bleken
en kleurde het
en spoelde het
en de machines koelden met
het water van de beken.*

Op de plek van Huys Hengelo werd een bontweverij gebouwd.

De Drienerbeek stroomde dwars door de fabriek.

Bontweverij heeft niets met bontjassen te maken, maar met stof in allerlei kleuren.

Garens en stoffen werden eerst geverfd. Daarna werd de verf die over was er weer uit gespoeld.

Het water liep via goten in grote houten of stenen bakken.

Door het verfafval van de textielfabrieken had het water bijna elke dag een andere kleur. De beken stonken heel erg door al die viezigheid.

De Berflobeek werd zelfs *de stinkbeek* genoemd.

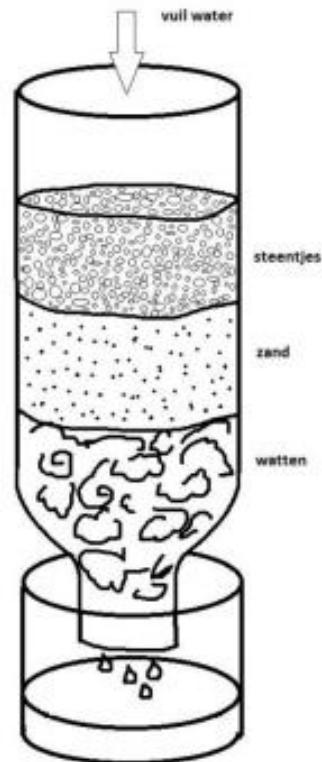

VAN VUIL NAAR SCHOON

Hoe kregen ze dat beekwater weer schoon?
Dat kun je uitproberen met een proefje.

Dit heb je nodig:

- 1 lege plastic frisdrankfles
- 500 ml water
- 1 emmer, afwasbak of beslagkom
- 1 scherp mesje
- flinke pluk watten
- beetje wit zand (bijvoorbeeld uit de zandbak)
- beetje grind of steentjes
- beetje zand uit de tuin
- beetje melk
- beetje limonade
- plak ontbijtkoek.

Dit ga je doen:

1. Snij de plastic frisdrankfles op ongeveer 1/3 van de onderkant open. Bewaar de onderkant: dit wordt de opvangbak.
2. Zet de bovenkant van de in tweeën gesneden fles op z'n kop in de onderkant, zoals je op de tekening ziet.
3. Doe eerst de watten in de fles. Zorg ervoor dat de watten netjes aansluiten aan de rand, zodat er geen water langs kan lopen.
4. Doe daarna het witte zand in de fles. Ook dit moet weer goed aansluiten.
5. Doe als laatste het grind of de steentjes in de fles. De mini-rioolwaterzuivering is klaar.
6. Nu gaan we water vies maken. Doe 500 ml water in de emmer of bak. Doe hier wat zand, melk, limonade en ontbijtkoek doorheen. Dit is het vieze beekwater.
7. Giet voorzichtig een beetje van het vuile water in de fles. Als alles goed gaat, komt er aan de onderkant schoon water uit!

WATERMONSTERS

Gemeente Hengelo en het waterschap Vechtstromen zijn de laatste jaren druk bezig om het water van de beken schoon te maken (zuiveren). Aan watermonsters (een schepje water uit een beek) kun je zien of het water al echt schoon is.

Is er een beek bij jouw school in de buurt?

Neem je eigen watermonster.

Je hebt nodig:

- Een emmer met een hengel
- Een touw
- Lege jampotjes of flessen
- Etiketten

Water verzamelen

- ❖ Schep water uit de beek.
- ❖ Giet het in een jampotje of fles.
- ❖ Zwemmen er beestjes in?
- ❖ Schrijf op een etiket uit welke beek het water komt.
- ❖ Plak het etiket op de fles
- ❖ Leg je eigen Hengel'eau-beekwater-verzameling aan.
- ❖ Is er verschil in het water uit de ene beek en de andere beek?

Bleke Beek

**Beek, beek, wat zie je bleek!
Ik zie je bodem op een meter!
Ja, mooi hè, antwoordde de beek,
Ik ben al bijna beter.**

- fr@sn -

SPELEN MET TAAL

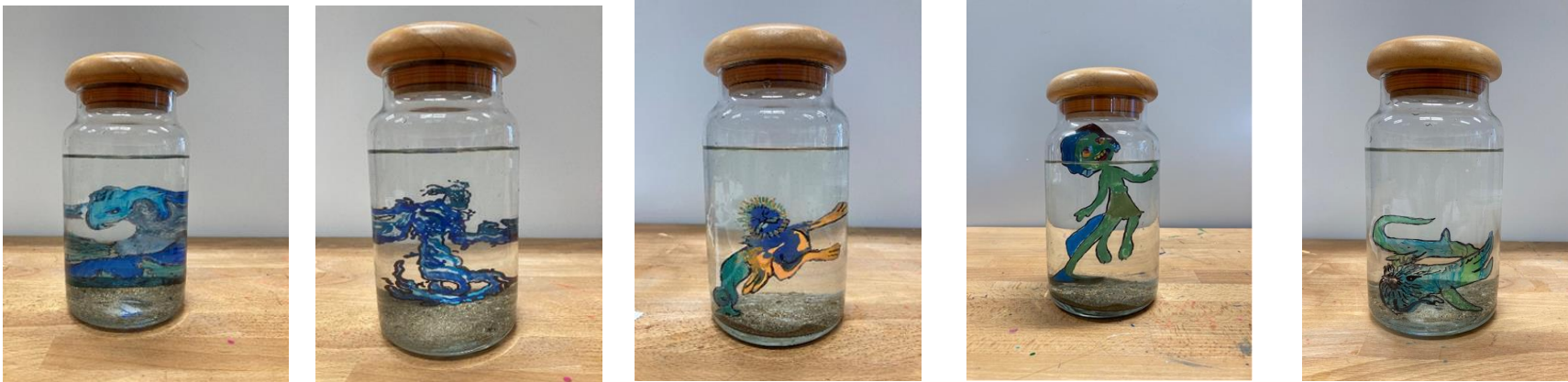
In de Nederlandse taal kan één woord soms meer dingen beteken.

Bijvoorbeeld het woord watermonster.

Het kan maar zo zijn dat je aan een monster hebt gedacht in plaats van een schepje water.

Dat is ook goed! Dat betekent dat je je fantasie gebruikt!

Misschien heb je zelfs al een idee hoe zo'n monster eruit kan zien.

Maak je eigen watermonster

Je hebt nodig:

- Stevig doorzichtig plastic (bijvoorbeeld lamineerfolie)
- Watervaste stift
- Verfstiften
- Een lege pot
- Water
- Een fotocamera of mobiele telefoon.

Dit moet je doen:

- ❖ Teken je mooiste monster met een watervaste stift op het plastic.
- ❖ Kleur het monster met verfstiften.
- ❖ Knip het monster uit.
- ❖ Doe water in de lege pot.
- ❖ Zet het watermonster in het water.
- ❖ Fotografeer je monster.
- ❖ Maak je eigen watermonster-verzameling.

WATEROVERLAST

Bij de ontwikkeling van de stad werd met wat pennenstreken de loop verlegd voor meer gemak maar als de hemel openbrak dan weerden zich de beken.

Op de vorige bladzijden hadden we al gelezen dat de beek werd weggestopt omdat het water zo vies was.

De Hengeloërs waren vergeten dat water zich niet laat tegenhouden.

Op vrijdag 8 februari 1946 borrelde het rioolwater via de straatputten naar boven en stond 's avonds heel Hengelo een paar dagen onder water.

Alles lag stil. Het verkeer kon niet meer rijden.

De fabrieken bleven gesloten.

De meeste winkels en kantoren ook.

Later viel de telefoon uit.

Hengelo was geïsoleerd, niemand kon de stad in of uit.

Om overstroming te voorkomen is het belangrijk dat het water goed weg kan in de grond.

De gemeente Hengelo en het waterschap Vechtstromen zorgen ervoor dat Hengelo minder snel overstroomt als het weer eens dagenlang regent.

Om dit proefje te kunnen doen heb je de volgende dingen nodig:

- Jampot of een glas
- Water
- Pen
- Papier (om je resultaten op te schrijven)
- Gieter (alvast vullen met water)
- Een plek waar asfalt, gras, grind, zand en stoeptegels vlak bij elkaar liggen (je mag ook zelf een andere ondergrond uit kiezen). Dit noemen we de testgrond.

Als je alles verzameld hebt en een goed plekje hebt gevonden kun je aan de slag.

- Neem de gieter, pen en papier mee naar buiten.
- Als je bij de plek bent aangekomen waar je de eerste test wilt doen giet je water in de jampot.
- Giet de jampot in één keer leeg op de testgrond.
- Kijk wat er gaat gebeuren.
- Schrijf op een papier waar je de jampot leeggiet en wat er gebeurt.
Zakt het water in de grond? Blijft het water liggen? Stroomt het water weg?
- Ga naar de volgende testgrond.
- Vul de jampot met water.
- Giet de jampot in één keer leeg op de testgrond.
- Kijk wat er nu gaat gebeuren.
- Schrijf steeds op papier wat er met het water gebeurt. (Dat noem je ook wel resultaten)
- Herhaal deze stappen totdat je alle verschillende soorten grond hebt getest.
- Vergelijk de resultaten. Waar zakt het water het best in weg?

TOEKOMST

*En als de resten van de stad in het
laatste licht verbleken
want al wat is dat gaat teloor
ja, zelfs dan nog stromen zij door
de beken, de beken.*

FILOSOOF

Een filosoof is iemand die diep nadenkt over allerlei dingen, er op verschillende manieren naar probeert te kijken en er dan iets over vertelt.

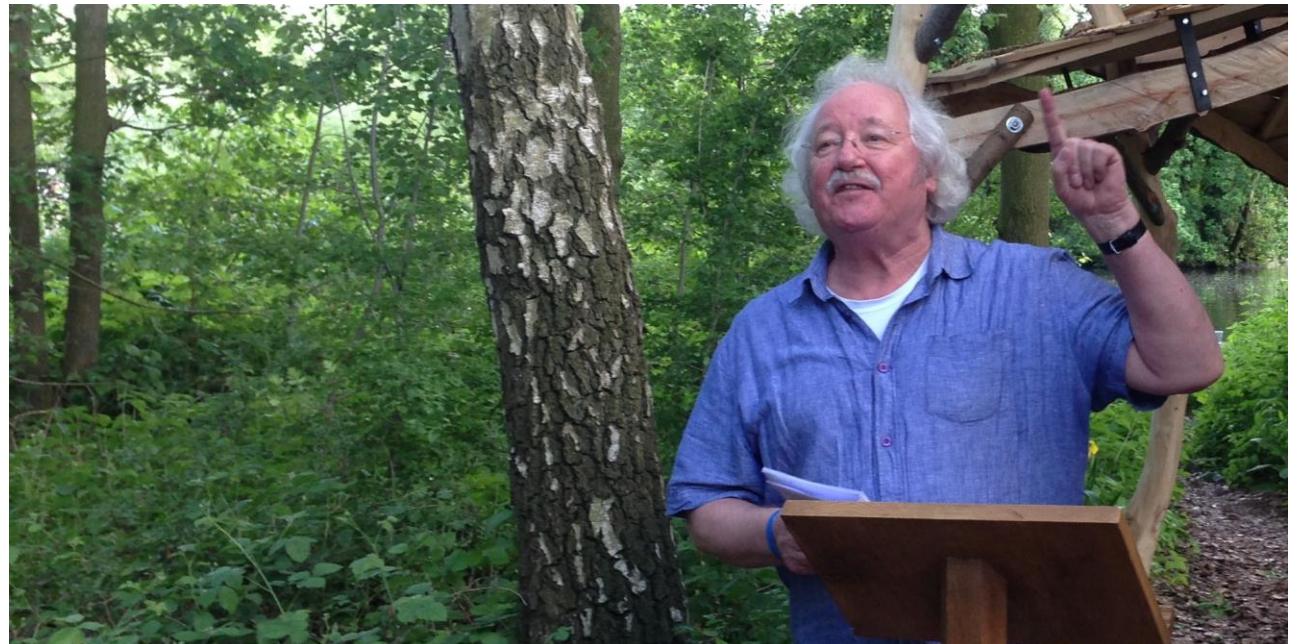
De beroemde Griekse filosoof Heraclitus zei ooit:
'Alles stroomt niets blijft!'

Fred zegt in dit couplet eigenlijk hetzelfde.

Veel gebouwen die belangrijk waren voor de geschiedenis van de stad zijn platgebombardeerd in de Tweede Wereldoorlog of afgebroken.

Ook Fred is er niet meer.

Maar wat blijft zijn de beken en Freds woorden die de geschiedenis van Hengelo vertellen aan iedereen die het wil horen.

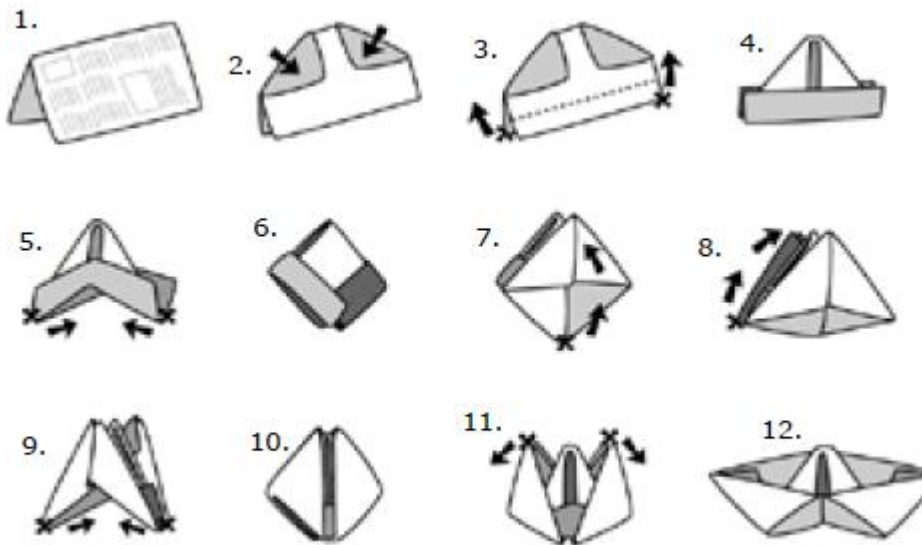

TOEKOMST

Met deze laatste opdracht zijn we aan het eind van onze dwaaltocht door het gedicht en de geschiedenis van Hengelo gekomen.

Je hebt nodig;

- stevig papier

Dit moet je doen:

- ❖ Vouw een bootje van papier
- ❖ Zet het bootje in de beek
- ❖ Volg het bootje met de stroom mee
- ❖ Bedenk welke avonturen het bootje allemaal beleeft onderweg
- ❖ Schrijf er een verhaal of een gedicht over.

COLLAGE

- ❖ Maak een tekening of een collage over de toekomst.
- ❖ Hoe denk jij dat Hengelo er over 100 jaar uit zal zien?

Hengelo, 27 maart 2022

Met dank aan:

Stichting Hengelo Leest, Duotone, de firma Strobos voor hun tomeloze inzet om het gedicht op Thiemsland geplaatst te krijgen.

Mijn leerlingen van onderbouw 1 van 't Genseler die altijd mee op avontuur durven.

Fred van de Ven, mijn inspiratiebron, zielsverwant en echtgenoot.